

RØDE FANE

TEORETISK
TIDSSKRIFT
FOR MLG.

NR. 2. 1972

ARBEIDER-
KVINDEN

Tom side

RØDE FANE

TEORETISK ORGAN FOR MLG.

Redaktør og ansvarlig utgiver: Pål Steigan

Innholdsfortegnelse:

Tema: Frigjøring av kvinnene

Om kvinnespørsmålet	s. 4
Kvinnens materielle kår i Norge	s. 7
Monopolkapitalen truer FAMILIEN	s. 17
Kvinner kan kjempe!	
Noen trekk fra den norske kvinnebevegelsens historie	s. 32
Kvinnens frigjøring under sosialismen	s. 38
»Sullerot-rapporten»	s. 48

Tema: Debatt: Klasseanalyse

Fram for en marxistisk klasseanalyse av det norske samfunnet	s. 58
Noen teser om klasseforholda og klassekampen i Hordaland	s. 59
Til spørsmålet om landbruksmonopolet	s. 65
Anarkismens fallitt i spørsmålet om eiendommen	s. 67

Tema: Aktuell debatt

Enhet og massemobilisering er EEC-motstandens magiske våpen	s. 70
Lønnsoppgjøret – resultatet blir nedgang i disponibel realinntekt!	s. 74
Kapitalen og naturen	s. 77
Storindustri og jordbruk	s. 79

Redaktør og ansvarlig utgiver: Pål Steigan

TEMA:

FRIGJØRING AV KVINNENE!

» . . . så lenge det ikke fins noen virkelig samfunnsmessig frihet for kvinnen i et land, fins det heller ingen virkelig frihet i landet.»

Enver Hoxha

OM KVINNESPØRSMÅLET

1. Arbeiderkvinnenes interesser må være grunnlaget for frigjøringskampen!

Undertrykkelsen av kvinnene i Norge går på tvers av klassene. Det betyr ikke at kvinneundertrykkelsen er »klasseløs». For det første er arbeiderklassens kvinner *hardest* undertrykt. Kvinnelige arbeidere og funksjonærer er ekstra utbyttet *fordi de er kvinner*. I tillegg er de undertrykt i hjemmet – med hovedansvar for husarbeid og barn. Arbeiderklassens *husmødre* er helt avhengig av mannens inntekt, står ofte uten barnehage til ungene, har lang og ubeskyttet arbeidsdag og er sosialt, kulturelt og politisk isolert. Også i det arbeidende småborgerskapet vil kvinnenes sosiale og økonomiske situasjon være omlag den samme. Borgerskapets kvinner er også undertrykt. Med unntak av et lite antall kvinnelige kapitalister er deres klasseposisjon ofte basert på *mannens* inntekt og eiendom. Samtidig er de økonomisk og sosialt privilegerte, de kan kjøpe annen kvinnelig arbeidskraft for å lette sin egen situasjon, og vil stort sett *alliere seg* med den herskende klassen. Det er derfor objektive klassemotsetninger *blant kvinnene*. Enhver kamp for å frigjøre kvinnene må derfor ta sitt utgangspunkt i problemene og interessene til kvinnene i arbeiderklassen og andre lag av det arbeidende folket.

2. Monopolkapitalen – ikke mannen – er hovedfienden!

Undertrykkelsen av de norske kvinnene er basert på ekstra-utbytting og økonomisk avhengighet av mannen. *Politisk* blir denne undertrykkelsen holdt oppe av reaksjonær ideologi, av vaner og fordommer som i vårt samfunn blir propagandert fra barnsben av.

Dette grunnlaget for undertrykkelsen av kvinnene er opprettholdt av monopolkapitalen og dens stat. *Underbetaling* av kvinnene øker *profitten*. Barnehager blir bare bygd i den utstrekning de er helt avgjørende i oppgangstider. *Ideologisk* blir de reaksjonære mytene om kvinnenes underlegenhet propagandert i monopolkapitalens presse, i statens lærebøker. De siste hundre års utvikling viser at kapitalismen *aldri har klart og aldri vil klare* å avskaffe undertrykkelsen av kvinnene.

Mennene – også i arbeiderklassen og småborgerskapet – er privilegerte i forhold til det arbeidende folkets kvinner. De er påvirket av borgerskapets ideologi – og utnytter i stor grad kvinnenes økonomiske avhengighet av dem til undertrykkelse i hjemmet. Derfor må kvinnene føre kamp mot *mannens* undertrykkelse; kreve større rettigheter, kjempe for egen inntekt, kjempe for lik innsats i hjemmet osv. Men motsigelsen mellom menn og kvinner i det arbeidende folket er ikke uforsonlig. På lang sikt betyr også mannens

herskerrolle fornedring og ufrihet. Det er ikke arbeiderklassens *menn*, det er monopolkapitalen og staten som befester og opprettholder det økonomiske og sosiale grunnlaget for undertrykkelsen av kvinnene.

Hovedfienden er monopolkapitalen. Derfor er det i de arbeidende kvinnenes interesse å bekjempe mennenes reaksjonære ideer og praksis ut i fra ønsket om enhet, for å vinne mannen som en alliert i kampen mot en felles fiende.

3. *Kvinnene – en sjølstendig kraft og en reserve for revolusjonen.*

Splittelsen mellom mann og kvinne er i lang tid brukt av reaksjonen for å svekke arbeiderfolks kamp. Kvinnenes tradisjonelle sosiale og politiske isolasjon blir forsøkt utnyttet for å splitte dem fra arbeiderklassens kamp. Husmødre har blitt forsøkt brukt som »streikebrytere» innafør familien. Håkon Lies husmorpropaganda i EEC-kampen er et ferskt eksempel. I slike situasjoner kan kvinnene brukes som en politisk reserve for monopolkapitalen og dens politikk.

Når denne tradisjonelle splittelsen blir overvunnet, blir bildet vendt. Mobiliseres kvinnene mot sin virkelige fiende, monopolkapitalen, blir de en reserve for revolusjonen. Og evner kvinnene å føre en sjølstendig kamp for sine interesser, med egne masseorganisasjoner og ledere, vil de kunne bli en viktig kraft i den sosialistiske revolusjonen.

4. *Bare sosialismen kan frigjøre kvinnene – og frigjøre mennene fra undertrykkelsen av kvinnene.*

Uten at monopolkapitalens herredømme styrtes – og et proletarisk diktatur opprettes – vil ikke grunnlaget for en virkelig frigjøring av kvinnene være til stede. Bare sosialismen kan garantere alle kvinner produktivt arbeid, økonomisk uavhengighet av mannen og frigjøring fra den private husholdnings trange grenser.

Men kampen mot *reaksjonære ideer*, undertrykking i *hjemmet*, vil foregå i årtier også etter en revolusjon. Den proletariske statsmakta vil imidlertid kunne sikre at føydale og borgerlige ideer om kvinnen blir effektivt og systematisk bekjempet.

Men fortsatt må *kvinnene sjøl* ta opp kampen mot de restene av undertrykkelse mot sitt eget kjønn som finnes. Målet for denne kampen vil være å *realisere* prinsippet om likeverd mellom mann og kvinne på alle områder og å innføre et virkelig demokrati i familien.

5. *De norske kvinnene trenger en sjølstendig organisering for kamp.*

I kampen mot undertrykkelse, i kampen for frigjøring trenger kvinnene egne organisasjoner, de må fostre egne ledere. Det er kvinnene som utsettes for kjønnsundertrykking og som skal frigjøres fra kjønnsundertrykking. Å skape egne organisasjoner og aksjonsenheter der mannen ikke kan dominere og lede er derfor en helt nødvendig forutsetning for og del av frigjøringskampen. Dette gjelder uansett hvor progressive mennene måtte være. Et nytt, kommunistisk parti er nødvendig i Norge for å skape politisk ledelse for

arbeiderklassens kamp, for revolusjonen. Dette er i de norske kvinnes interesse – og en forutsetning for kvinnes fullstendige frigjøring fra undertrykkelse. Men et kommunistisk parti – sjøl med det mest »fullkomne» kvinneprogram – kan ikke erstatte kvinnes egne, sjølstendige kampkraft. De som rammes av undertrykking *må sjøl* – på sine egne vilkår og med egne krefter – ta opp kampen mot den.

6. Marxist-leninistene må gå i spissen for kvinnes frigjøringskamp!

De norske marxist-leninistene har som sin målsetting å arbeide for en sosialistisk revolusjon og opprettelsen av proletariatets diktatur i Norge. En viktig del av det nye marxist-leninistiske partiets program må bli kampen for å frigjøre kvinnene under bygginga av sosialismen. På samme måte må MLG konsekvent forsvare kvinnes interesser i dag – i alle kamper som blir reist mot undertrykkelse og utbytting.

Vi vil reise to viktige arbeidsområder for marxist-leninistenes kamp mot kvinneundertrykking i dag:

– Marxist-leninistene må sjøl i sine egne organisasjoner og familier ta opp kamp mot kvinneundertrykking. I alle vurderinger av kadrenes arbeid og livssyn må spørsmålet om kvinneundertrykking i og utafør familien vurderes. Og marxist-leninistene må få en politikk for å utvikle et stort antall *ledende* kvinnelige kommunister. I denne kampen må kvinnelige marxist-leninister sjøl kritisere all hang til monopolisering av arbeid og sjølhevdning hos mannlige kadre, og samtidig rette søkelyset mot kvinnelige kadres mulige passivitet og underkastelse.

– Marxist-leninistiske kvinner må arbeide i kvinnes *masse-organisasjoner*, forsøke å utvikle en størst mulig kampberedskap mot monopolkapitalen og dens stat, og kritisere borgerlig ideologi i kvinnes egne rekker. De må gå i spissen for å trekke fram de sosialistiske erfaringene på kvinnekamp og kvinnefrigjøring, peke på kvinnes langsiktige revolusjonære oppgaver og aktivt delta i kampen for kvinnes rettigheter i dag.

KVINNENS MATERIELLE KÅR I NORGE

I et klassesamfunn som vårt er kvinnene i den undertrykte klassen dobbelt undertrykt, som klasse og som kjønn. Hensikten med denne artikkelen er å bidra til å gi et bilde av hvilket omfang den doble undertrykking har, hvilke grupper som er hardest rammet av den, og hvem som utøver, opprettholder og tjener på den. For å kunne få et fullstendig bilde er det nødvendig å gjøre en grundig analyse av kvinnes stilling i dag. Dette er et første bidrag til en slik analyse.

DEN DOBBELTE UNDERTRYKKELSEN

KVINNER I YRKESARBEID

Alt i alt er det omlag 2 millioner kvinner i Norge, og 1 1/2 millioner kvinner over 15 år. Folketellingen i 1960 viste at 23 % av disse kvinnene var ute i arbeidslivet (1), men dette tallet har steget sterkt. Unge kvinner får stadig mer utdanning, og ønsker i større grad å fortsette å arbeide også etterat de er blitt gift. Sammenhengende høykonjunktur har i tillegg gjort at mulighetene for kvinner som ønsker arbeid har økt, spesielt i de store byene.

Langt størsteparten av kvinnene er å finne innafor yrker med liten eller ingen spesialutdanning. 20 % arbeider i industrien, 20 % i varehandel, 20 % i lavere kontorarbeid innafor offentlig administrasjon, finans/bank-vesen, forretningsmessig og privat tjenesteyting. 13 % er innafor helsestellet, det betyr at kvinnene utgjør hovedtyngden av helsearbeiderproletariatet. Endelig er 10 % (2) i undervisning, især innafor undervisning på lavere trinn.

Alle disse yrkene er såkalte »tradisjonelle kvinneyrker», og de tilhører stort sett lavtlønnsyrkene, det vil si yrker der over 1/3 av arbeiderne har en årslønn på *under* 15 000 kroner. Men også innafor disse yrkene er kvinnene ofte lavere betalt og har lavere stillinger enn mennene.

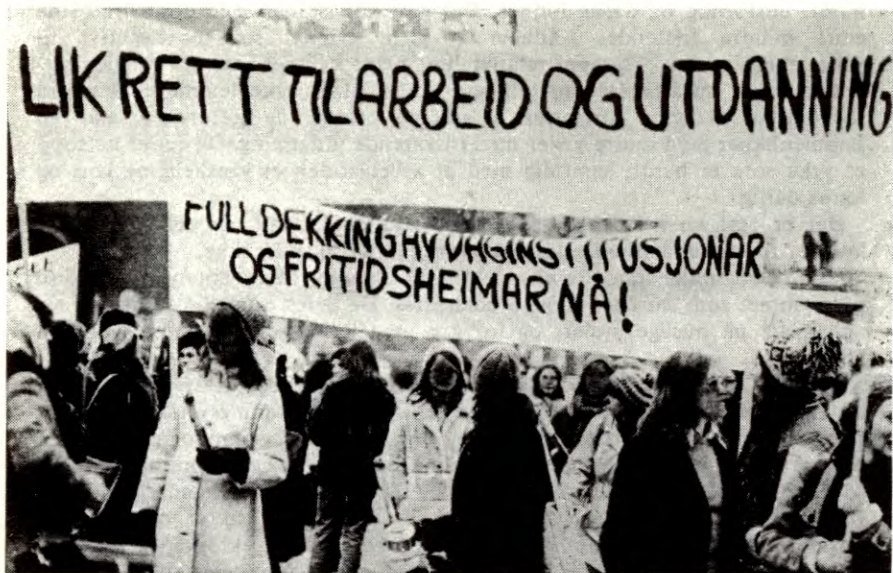
En undersøkelse fra 1969 (3) viser at 80 % av de kvinnelige industriarbeiderne har en årslønn på under 15 000 kroner, mot 12 % av mennene. Årsaken til den grove underbetalingen er dels mangel på fagutdanning. I grafisk har for eksempel 76 % av de mannlige arbeiderne fagutdanning, mens bare 4 % av kvinnene har det. Men også når det ikke kreves fagutdanning settes kvinner og menn ofte i forskjellige jobber som lønnes ulikt. I tillegg er kvinnene konsentrert innafor lavtlønnsbransjer, omlag halvparten arbeider i nærings-middelsindustrien, tekstil og bekledningsindustrien, som alle er typiske lavtlønnsindustrier.

I varehandelen er kvinnene konsentrert som proletariat i detaljhandel. Det er nesten dobbelt så mange kvinnelige som mannlige brutikkfunksjonærer. Av butikkfunksjonærer i høyere stillinger, er det derimot fire ganger så mange menn som kvinner. I tillegg tjener kvinnelige butikkekspeditorer gjennomsnittlig 75 % (4) av det den mannlige ekspeditøren tjener.

Blant kontorfunksjonærer er bildet det samme: I de laveste stillingene er kvinnene i majoritet, mens det i de selvstendige og kvalifiserte stillingene er få kvinner sammenliknet med menn. Innafor kontorarbeidet ligger kvinnelønningene gjennomsnittlig 10 % (4) under mannens. Årsaken til forskjellene er dels forskjell i utdanning, men undersøkelser viser at selv kvinner med høy allmennutdanning har langt mindre sjanser til å avansere, og at de avanserer i en mye høyere alder, enn menn med lav utdanning. Og selv når menn og kvinner har lik utdanning, betales kvinnene mindre.

Disse tallene skulle vise at hovedtyngden av de yrkesarbeidende kvinnene tilhører en særlig hardt utbytta del av proletariatet i Norge. Og ikke nok med det. I tillegg til det harde og dårlig betalte arbeidet som yrkeskvinnen utfører, har hun på toppen ennå et yrke som binder henne sammen med alle sine kjønnsfeller: oppgaven som barneoppdrager og husmor. Omkring 4/5 av alle kvinner over 30 år er gift, en svært stor del av disse igjen, har også barn.

Av de gifte kvinnene er det langt færre som er i arbeid. Folketellingen i 1960 viser at mens 56 % av de ugifte kvinnene hadde yrkesarbeid, var det

Fra kvinnedemonstrasjonen i Oslo 8. mars.

bare 9,5 % av de gifte kvinnene som hadde arbeid utenfor hjemmet. Blant kvinner med barn, var dette tallet ennå lavere, mellom 6 og 8 % (5). Også tallet på gifte kvinner med yrkesarbeid har imidlertid økt kraftig i åra siden 1960. En undersøkelse fra 1968 (6) viser at yrkesaktiviteten blant de gifte kvinnene var økt til 23 %, i Oslo var den kommet helt opp i 43 %.

Foruten de kvinnene som har fullt arbeid utenfor hjemmet, er det en hel rekke kvinner som har lønnet arbeid av mer tilfeldig art, sesongarbeide eller fast arbeid med relativt kortere arbeidstid. Disse kvinnene er å finne innafør ulike former for tjenestytting, innafør industrien som hjemmearbeidere og sesongarbeidere, og innafør varehandel som deltidarbeide og rush-arbeide.

For de gifte kvinnene i arbeidslivet kommer dobbeltarbeidet inn med full tyngde. Bare mellom fem og femten prosent av barna til de yrkesaktive kvinnene har plass i noen form for institusjon (6). For yngre skolebarn finnes det praktisk talt ingen form for tilsynsordning. Halvparten av kvinnene oppgir i en intervjuundersøkelse at enten hun selv, eller i noen få tilfeller mannen, må være hjemme fra arbeidet og passe barna når de blir sjuke. Utbyggingen av daginstitusjoner og andre former for hjelpetiltak er ikke engang tilstrekkelig til å dekke de enslige mødrenes behov.

Den doble arbeidsbyrden er en viktig årsak til at ikke flere kvinner ønsker å gå ut i arbeidslivet. Mellom 1/3 og 1/4 (6) av de kvinnene som ikke kunne tenke seg å ta arbeid utenfor hjemmet, begrunner det med at det vil bli for stor arbeidsbyrde med dobbeltarbeid. Mangel på alle kollektive ordninger som kan avlaste arbeidsbyrdene i hjemmet, må nødvendigvis gjøre husmoryrket til en belastning for yrkeskvinnene. I tillegg kommer at kvinnes yrke er både

hardt, ensformig og dårlig lønnet. Det gjør situasjonen med dobbeltarbeide ennå mindre fristende. Andelen av gifte kvinner som er negative til yrkesarbeid er for eksempel relativt høy blant kvinner som har rengjøringsarbeide eller husarbeide som tidligere yrker. Blant sykepleierne er det også forholdsvis få som fortsetter å arbeide etterat de gifter seg, når en sammenlikner med andre yrker med tilsvarende utdanning. Og det er nettopp et yrke som er hardt, samtidig med at arbeidstiden er vanskelig og lang og lønna dårlig.

Det er også en hel del andre forhold som spiller inn når det gjelder om kvinner fortsetter å arbeide ute etterat hun gifter seg eller ikke.

Ideologien spiller inn. Fra en svært tidlig alder av, læres jentene opp til å se på hjemmet som sin framtidige arbeidsplass. De læres opp til å utvikle evner og anlegg på huslige sysler, og for å gi opp interessen for andre ting enn gutter.

Dette er en viktig årsak til at så mange kvinner ikke skaffer seg høyere utdanning og fagopplæring, og det preger også de utdanningsveiene de velger. De velger stort sett kortere utdanning enn guttene, og innafør et mye snevert område. En stor del av de jentene som tar spesialutdanning finner vi på handelsskoler, skoler for husstell og og skoler for søm og håndarbeide. Det vil si at de velger spesialutdanning som ofte enten sikter direkte mot husmoroppgaven, eller som er beregnet på kort tid før ekteskapet. Selv om utdanningsnivået er økende for unge jenter, er det fremdeles atskillig færre jenter enn gutter som sikrer seg en fullstendig yrkesutdanning med sikte på å kunne forsørge seg selv.

Ideologien preger jentenes holdning til utdanning, men det later til at den ikke i så stor grad preger kvinnenes holdning til yrkesarbeide når de først er blitt gift. Bare en forsvinnende del av de gifte kvinnene selv mener at gifte kvinners plass er i hjemmet (7 % av de hjemmевærende kvinnene, 3 % av de yrkesaktive). Langt flere mener at kvinner med småbarn bør holde seg hjemme (omkring 1/3) (6). Trolig er mangel på utdanning en viktigere årsak til at ikke flere gifte kvinner tar arbeid utafør hjemmet. De kvinnene som har en spesialutdanning beholder jobben sin i mye større grad selv om de gifter seg. Av de gifte kvinnene som ikke hadde arbeid utafør hjemmet, var det over 4/5 som ikke hadde noen form for utdanning over folkeskolen. (5)

Arbeidsløshet blant kvinner spiller inn. Høykonjunkturen har skaffet rikelig med arbeidsplasser for kvinner i de største byene. På disse stedene er det også en stor del av kvinnene – både gifte og ugifte – som er ute i arbeidslivet. Utafor tettstedene er situasjonen derimot en helt annen. Mens 43 % av de gifte kvinnene i Oslo hadde arbeid utafør hjemmet i 1968, var det bare 15 % av de gifte kvinnene i spredtbygde herreder som hadde det. (6) Av de kvinnene som ønsker å gå ut i arbeidslivet i disse herredene, mener bortimot halvparten at de ikke kan få passende arbeid på hjemstedet sitt. De ugifte kvinnene må flytte i massevis inn til tettstedene for å få arbeid: omkring hver 10. kvinne i alderen 15–20 år, og omlag hver femte kvinne i alderen 20–25 år flytter ut av det fylket hun hører til i. (7) En viktig årsak til det er arbeidsløshet på hjemstedet. De gifte kvinnene blir gående arbeidsløse i heimbygda, fordi de ikke er så »mobile» som de unge kvinnene. Men arbeidsløsheten blant gifte kvinner er en »skjult» arbeidsløshet fordi de ikke

registreres som arbeidsløse. Og de har heller ikke de rettighetene som vanlige arbeidsløse har.

Arbeidsløshet finnes også blant kvinner i byene, selv om den ikke er så utbredt som på småsteder. I byene er det eldre kvinner og kvinner uten utdanning som stort sett rammes. Likelønnsrådet konkluderer undersøkelsen om kvinnes muligheter til å få arbeid med:

»Det er grunn til å regne med (— —) at manglende muligheter for arbeid er en av hovedgrunnene til at gifte kvinner som ønsker det, ikke kan gå ut i yrkeslivet.» (6)

For arbeidende bondekvinner får denne arbeidsløsheten endel særegne konsekvenser. På flere og flere av de mindre brukene i landet blir det nødvendig å ta arbeid utafør gården for å skaffe biinntekter. For kvinnene er det vanskelig å finne jobb. Derfor blir følgen ofte at mannen må ta arbeid ved siden av, enten fast arbeid eller sesongarbeid, mens kona blir alene om å styre gården.

KVINNENE SOM RESERVEARME AV ARBEIDSKRAFT

Halvparten av de norske kvinnene over 15 år er registrert som husmødre. Endel av disse kvinnene er arbeidende bondekvinner, som har en mer selvstendig posisjon enn vanlige husmødre fordi hun deltar i produktivt arbeid på gården sammen med mannen. Endel av disse kvinnene er også borger-skapets fru, som står i en annen situasjon enn vanlige husmødre fordi de kan slippe å arbeide i det hele tatt, og i stedet ansette andre kvinner til å ta seg av arbeidet i hjemmet.

Men størsteparten av gruppen husmødre er gift med menn fra arbeiderklassen og andre grupper innafor det arbeidende folket. De går hjemme stort sett enten fordi de ikke har noe valg — det finnes ikke arbeid for dem, eller fordi arbeid ville bety en kraftig forverring i form av dobbelt arbeidsbyrde. Disse husmødrene utgjør en reservearme av arbeidskraft for monopolkapitalen. Den økende yrkesaktiviteten blant kvinner de siste ti åra betyr at endel av denne reserven er blitt trukket ut av hjemmene. Siden høykonjunturen satte inn med 60-åra, har behovet for arbeidskraft vært stadig økende. Og forholdene er i stadig større grad blitt lagt til rette for å få flere kvinner ut av hjemmene og inn i produksjonen:

— økende tilbud om voksenopplæring og omskoleringskurser for kvinner med liten utdanning og lite yrkeserfaring.

— offentlige tiltak for å øke utbygginga av daginstitusjoner og andre hjelpetilbud .

— staten har grepet aktivt inn: Likelønnsrådet ble opprettet i 1959 fordi den kvinnelige arbeidskraftreserven trenger særskilt administrering for å kunne utnyttes til fulle. Arbeidsdirektoratet har utarbeidet brosjyrer om alle de mulighetene som finnes til å kombinere husmorarbeidet med yrkesopp-læring og arbeid utafør hjemmet. Statlige organer har arrangert seminarer om »Kvinnenes muligheter og behov for arbeid utafør hjemmet»,

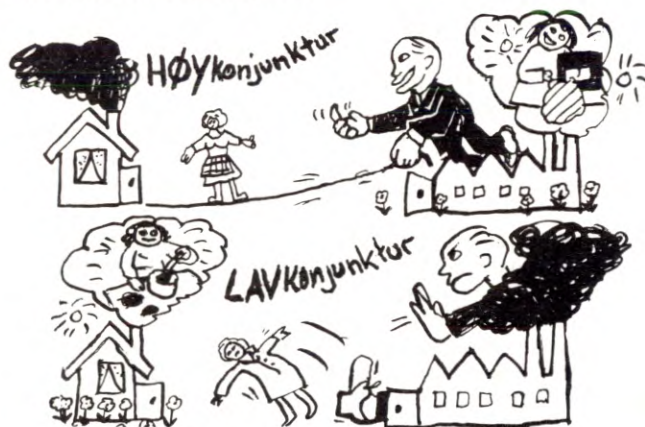
— næringsliv, LO-byråkrati og stat samarbeider systematisk for å få kvinnene ut i arbeidslivet. De eksperimenterer med deltidsarbeide og med nye

yrker for kvinner. Det halvstatlige Norges familieråd har satt i gang en forsøksordning med 30 familier der både mann og kone har deltidsarbeid. Tilsammen skal de to tjene det samme som *en* tjente før. Det byr på mange fordeler for kapitalen: mer effektiv utnyttelse av arbeidskraften, mindre sykdomsfravær, betydelig innsparing på daghjemsektoren.

– ideologien endres: Den selvstendig, yrkesaktive, frigjorte kvinnen blir mer og mer vanlig i monopolkapitalens kultur. Den oppfrende hjemmehusmoren som lever hele sitt liv gjennom mann og barn forsvinner.

I tillegg gjør stadig verre levevilkår det stadig vanligere at både mann og kone er nødt til å jobbe for å få endene til å møtes. Dette er naturligvis den aller billigste måten å få trukket reservene ut av hjemmene på, det krever verken fristende brosjyrer, tilbud om etterutdanning med lønn eller barnehagplasser.

Ønske og behov fra kvinnene om å komme ut i arbeid på den ene siden, høykonjunktur og økt behov for kvinnelig arbeidskraft på den andre siden, har ført til at antallet kvinner i yrkesarbeid er økende. At kvinner kommer ut i arbeidslivet er ubetinget en god ting. For frigjøringa av kvinnene er det viktig at hun nettopp kommer ut i den samfunnsmessige produksjonen og frigjøres fra det private arbeidet i hjemmet. Men for monopolkapitalen er kvinnene fortsatt en reserve. Når høykonjunturen er over og lavkonjunktur og nedgangstider setter inn, da vil monopolkapitalen som så ofte før sette kreftene inn på å få kvinnene til å vende tilbake til hjemmet. Et grotesk eksempel fra forrige krig viser hvordan det fungerer: I England – som i alle andre krigførende land – oppsto en voldsom mangel på arbeidskraft da de fleste unge menn dro ut i krigen. I voldsom fart skjedde da det som engelske kvinner lenge hadde kjempet for: daghjem og barnehager skjøt i været, kurser for rask utdanning florerer, arbeidskraftsreserven ble tatt i bruk. Da de overlevende vendte tilbake ved krigens slutt, ble det grepet til drastiske midler for å løse de problemene som da oppsto: barnehager og daghjem ble revet, kvinnene skulle tilbake på plass. Og i etterkrigstiden ble den moderlige og huslige kvinnen idealet framfor noen.

Kvinnene er de som ansettes sist og som ryker først. De har mange fordeler framfor andre typer av arbeidskraftreserver: de har et sted å bo i motsetning til menn fra utkantstrøk. De skaper ikke sosiale problemer av voksende omfang som fremmedarbeidere. De er raskere og friskere enn eldre og utslitte mennesker. Og de raskt permitteres uten at det byr på sosiale problemer, økte utgifter og skjemmende statistikker.

HUSMORA

Det som særkjenner husmødrenes stilling i samfunnet, er at de står helt utafør den samfunnsmessige produksjonen. Det arbeidet en husmor utfører er av helt privat karakter. Hun tar hånd om eget hus og egne barn. Hun har ingen lønn, ingen sykepenger, ingen lovfestet rett til fire ukers ferie. Arbeidsplassen hennes kommer ikke inn under arbeidervernlovgivningen, arbeidstida er overhodet ikke regulert. Den kan i de hardeste tilfellene overskride arbeidslivets 42,5 timers uke med 150 %. I tillegg er det et arbeid som utføres i isolasjon, dag ut og dag inn.

Det private ansvaret for barn og den økonomiske avhengigheten av mannen er grunnlaget for undertrykkinga av kvinnene i familien. Både i samfunns-sammenheng og innafør familien utgjør husmødrene en spesielt undertrykt gruppe.

– Økonomisk undertrykkes hun av monopolkapitalen fordi hun utfører samfunnsnødvendig arbeid gratis. I lovverket heter det at en gift kvinne forsørger seg selv ved det arbeidet hun gjør i hjemmet. Ifølge loven er forskjellen på en gift og en ugift kvinne blant annet, at mens en ugift kvinne trenger et lønnet arbeid for å forsørge seg selv og eventuelle barn, forsørger en gift kvinne seg selv ved husarbeide. Denne fortolkningen av hva det vil si å være selvforsørget, gir seg blant annet også følgende groteske utslag: Uføre kvinner som blir arbeidsudyktige og mister jobben får ikke utbetalt fullt trygd dersom de fremdeles kan stelle i huset. Hvis hun er istand til å gjøre noe husarbeid, bidrar hun nemlig til å forsørge seg selv!

I virkeligheten er sjølsagt ingen husmødre økonomisk selvstendige på grunnlag av det arbeidet hun gjør hjemme. Mens en ugift mor har rett til å bli forsørget av staten, er en gift husmor økonomisk avhengig av ham hun er gift med. Den stormen som ble reist da den borgerlige regjeringa ville frata kvinnene barnetrygden og i stedet trekke den fra mannens skatt, viser til fulle at dette ikke bare er objektivt riktig, men at det også føles slik for massevis av husmødre.

– Sosialt og politisk undertrykkes husmora ved at arbeidsplassen hennes er fullstendig isolert fra samfunnet omkring. Hennes viktigste kontakter med omverdenen er mannen, og barna hvis de er store nok. Hun er mer eller mindre avhengig av impulser fra dem. Hun er bundet til hjemmet. Især hvis barna er små, er de mulighetene hun har til politisk aktivitet, til utdanning og arbeid i stor grad avhengig av mannens stilling.

I et av de siste numrene av Orientering (8) legger SF-ideologen Dag Østerberg fram et annet syn på husmoras stilling: Om underhold og stell av småbarn sier han:

»Vi kan ikke uten videre ta det for gitt at det er en tvangstrøye og slå fast at kvinner er undertrykte i forhold til menn. I dag er husmoryrket et veldig

underutviklet område. Vi må tilegne oss større ferdigheter. *Dersom vi legger større vekt på barnestellet, vil dette styrke kvinnebevegelsen.* Norsk kvinners kunnskap om småbarnstell står ikke i noe rimelig forhold til kunnskapsnivået på andre områder i samfunnet. Før man får til forbedringer her, skal man være varsom med å snakke om undertrykkelse. For øyeblikket er det et skinnproblem.»

Dag Østerberg går inn for å styrke det private grepet om husstell og barnepass. Han går imot at begge foreldre skal ut i arbeidslivet fordi det blir mindre tid og overskudd til barnestell. »Og de fleste er enige om at barnehager og daghjem ikke dekker barnas behov for omsorg og stell.»

Han mener også at det ikke er så bra for kvinnen å komme ut i arbeidslivet, for da: »... får de i første omgang dobbeltarbeide og gjør det dårligere enn menn. (—) Det er et faktum at kvinner i høye stillinger er oversykelige. Det er en følge av rollekonflikten som skjerpes i denne overgangsfasen. (—) Kanskje er det en like god strategi å studere hvilke verdier som ligger i barnestellet og få målt hva dette arbeidet egentlig betyr for nasjonalproduktet.»

Østerberg går inn for det hellige moderskapet. Barnet kan bare få den kjærlighet og omsorg det trenger av sin egen mor – eller eventuelt far – innenfor hjemmets fire vegger. Han går inn for å gi kvinnene en »utdanning» som ytterligere vil binde dem til hjemmet og oppgavene der, mens han på den andre siden avviser at kvinnene blir sosialt og politisk isolert og undertrykt i hjemmet.

»Husarbeid og barnestell er ikke så idiotiserende som det gjerne blir fremstilt (—) Mye av det er i seg selv politikk.»

Det som særkjenner Østerbergs filosofering om kvinnes og husmødrens stilling, er at den mangler enhver forankring i marxismen. Han foretar overhodet ingen analyse av hvilken samfunnsmessig stilling kvinnene står i, og ingen analyse av hvordan kvinnene har kommet i en slik stilling. Videre har han ikke undersøkt hvordan det private husarbeidet har oppstått, og hva husarbeid er i dag, sett i en samfunnsmessig sammenheng.

Derfor presterer han å si følgende om kvinnes krav om rett til arbeid:

»Men arbeiderklassens kvinner har ikke fremmet noe krav om fritt yrkesvalg. De har heller ingen interesse av det.»

Østerberg hevder at kvinnene ikke skal ut i produksjonen fordi det vil skjerpe rollekonflikten. Men han analyserer overhodet ikke kvinnes stilling i samfunnet, og ser overhodet ikke at kvinnen er undertrykt blant annet på grunn av bindingen til hus og barn. Konsekvensen av det synet Østerberg hevder blir da at det er på grunn av at kvinnene er mindreverdige at de ikke klarer yrkeslivets belastninger. Og at det er på grunn av særlig anlegg at de bør holde seg hjemme.

En analyse av husmors situasjon viser: *frigjøring av kvinnene krever at kvinnene kommer ut i den samfunnsmessige produksjonen.* Dette er den eneste farbare vei, fordi selve husmors situasjonen – privat ansvar for barn og hus, økonomisk avhengighet av mannen – fører til undertrykking. Å gå inn for å bevare husmoryrket også på lengre sikt, er en reaksjonær strategi fordi den vil bevare og styrke en viktig del av det materielle grunnlaget for kvinneundertrykkinga. Vi må kjempe for å forbedre husmødrens situasjon i

dag og lette den grove undertrykkinga hun utsettes for som husmor. Men på lengre sikt må målet være å frigjøre henne fra selve det slitsomme og undertrykkende husslaveriet. For så lenge oppgavene i huset er overlatt ene og alene til kvinnenens egen, private innsats, vil kvinnene fortsatt være undertrykt.

Et par eksempler kan belyse dette ytterligere:

Kvinner med barn har vanskeligere for å få arbeid, fordi det blir antatt at barn vil hemme innsatsen i jobben. Hvilket sjølsagt også vil være tilfelle så lenge barnet er hennes private ansvar. I Belgia kan gravide kvinner sies opp fra arbeidet, fordi de ikke lenger vil være fullt effektiv arbeidskraft når de får barn å forsørge. Her til lands er det mange eksempler på at kvinner ikke er blitt ansatt av samme grunn.

Kvinner med barn har vanskeligere for å fullføre en utdanning. Kravene om effektivitet, om studieprogresjon og frammøte er de samme for studenter og elever med og uten barn. Det betyr at kvinner i utdanning som samtidig har husmorplikter å slite med, har mye vanskeligere for å følge med. Følgelig må de gi opp i en hel rekke tilfeller. Dette er en viktig grunn til at så få kvinner fullfører universitets og høyskoleutdanning.

Å opprettholde slike forhold vil bli konsekvensen av Østerbergs politikk. Dette kaller han »strategi» for et sosialistisk parti! I virkeligheten er det en helt annet ideologi som er ute og går. Og det er ikke nye toner: Det er »Kinder, Küche, Kirche» på ny, denne gang i variasjonen »Barn, kjøkken og sosialisme», dvs. tysk reaksjon i »sosialistisk» frakk.

OPPSUMMERING

I denne artikkelen er det trukket fram endel trekk ved kvinnenens stilling under monopolkapitalismen. I arbeidslivet er hun ekstrautbyttet på grunn av kjønn, hun har de dårligste jobbene, den laveste lønna, og de mest usikre arbeidsplassene. I tillegg utsettes hun for et sterkt press i familien på grunn av kjønnsrollemønsteret: enten blir hun gjort økonomisk avhengig av mannen, eller hun må slite med dobbelt arbeidsbyrde. Men som husmor er hun spesielt undertrykt fordi hun er fullstendig utenfor den samfunnsmessige produksjonen, derfor er det likevel et skritt i riktig retning at hun kommer ut av isolasjonen i hjemmet og får lønnet arbeid.

Det som er kommet fram om kvinnenens stilling under monopolkapitalismens system, viser at monopolkapitalen *ikke* kan løse kvinnenens problemer, men at den derimot skaper stadig nye. Undertrykkinga av kvinnene er ikke i ferd med å forsvinne, den blir hardere når kapitalens angrep på folket blir hardere. Derfor er det også monopolkapitalen og dens stat som er kvinnens fiende. En frigjøring av kvinnene kan vi ikke oppnå før monopolkapitalen styrtes som herskende klasse gjennom en sosialistisk revolusjon.

Noter

- 1) Statistisk årbok 1971, tabell 9 og 13
- 2) Statistisk årbok 1971, tabell 13 (prosentuering av meg)
- 3) Fakta om forskjeller i kvinners og menns utdanning og yrkesroller, utgitt av likelønnsrådet 1971. s. 8.

- 4) Wenche Hjellum: Kvinnen som reservearme for kapitalen og arbeidsmarkedet, utgitt av Rød Front i DNS 1972.
- 5) De gifte kvinners yrkesaktivitet sett i sammenheng med familiestruktur og utdanning, utgitt av Likelønnsrådet 1965.
- 6) Ønsker om og behov for sysselsetting blant gifte kvinner, melding fra Likelønnsrådet om hovedresultatene fra intervju-undersøkelse 1968 fra Statistisk Sentralbyrå. Likelønnsrådet, Oslo 1970.
- 7) Statistisk årbok 1971, tabell 38.
- 8) Orientering nr. 21 1972.
- 9) »Kinder, Küche, Kirche» er et gammelt slagord fra tysk, autoritær familietradisjon. Det ble tatt opp igjen i den nazistiske ideologien i 30-åra. Nazistene mente at kvinnene ifølge sin natur ikke skulle delta i den samfunnsmessige produksjonen.

MONOPOLKAPITALEN TRUER

FAMILIEN

Ingen analyse av kvinnens stilling under monopolkapitalismen kan bli fullstendig uten en analyse av hennes stilling i familien. For innafør familien har kvinnene tradisjonelt blitt undertrykt både økonomisk og sosialt, politisk og seksuelt. Hensikten med denne artikkelen er å vise hvorfor familien kan virke som et slikt redskap, og samtidig vise at det ikke er familieformen i seg selv – varig forhold mellom mann og kvinne og felles barn – som bidrar til å undertrykke kvinnene.

Hvis familien som sådan hadde vært en hindring for frigjøring av kvinnene, måtte det bety at kvinnene i dag måtte stille paroler om å oppløse familien og finne andre familieformer, og at en sosialistisk revolusjon måtte ta sikte på å tilintetgjøre familien sammen med den private eiendommen. Derfor er spørsmålet om familien et spørsmål som ikke bare har betydning for kvinnekampen, men også for revolusjonen.

Denne artikkelen er ment som en opptakt til en diskusjon blant revolusjonære og progressive om familiespørsmål. En viktig begrensning må imidlertid straks understrekes. Vi har her *ikke tatt opp noen virkelig analyse av forholdet mellom foreldre og barn.*

Grunnlaget for den borgerlige familien er den private eiendomsretten. Engels beskriver det han kaller det klassiske monogamiet (1) slik:

»Monogamiet oppsto ved at større rikdommer ble konsentrert på en hånd, nemlig mannens – og av trang til å la disse rikdommene gå i arv til mannens barn og ingen andres. For å oppnå dette var det nødvendig med monogami fra kvinnenes side, ikke fra mannens, slik at dette kvinnenes monogami ikke på noen måte sto i veien for mannens åpenlyse eller tilslørte polygami.» (2)

Dette impliserer to ting:

For det første at den borgerlige familien er et middel til å undertrykke kvinnene.

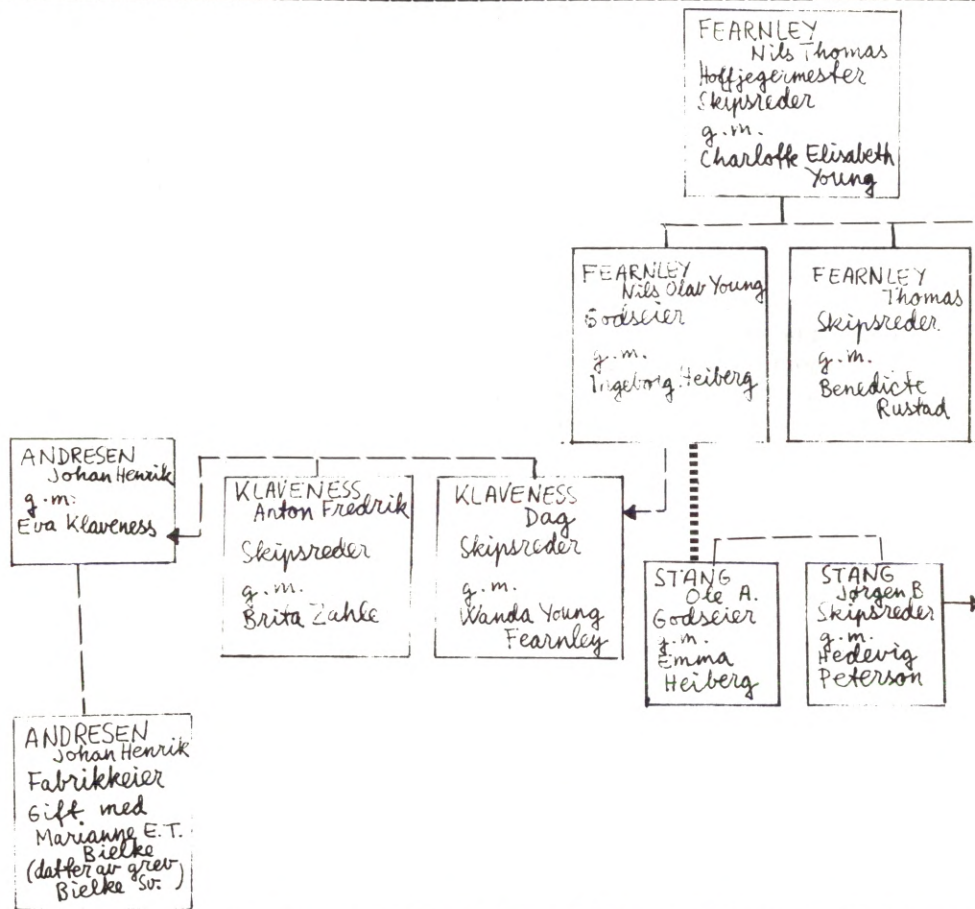
For det andre at det materielle grunnlaget for den borgerlige familien ikke er til stede i samfunnssystem eller klasser der den private eiendommen ikke eksisterer, eller der det ikke finnes eiendom.

I et klassesamfunn som vårt er derfor en familie noe annet i den herskende klassen enn i de undertrykte klassene, fordi utgangspunktet for familiene er forskjellig.

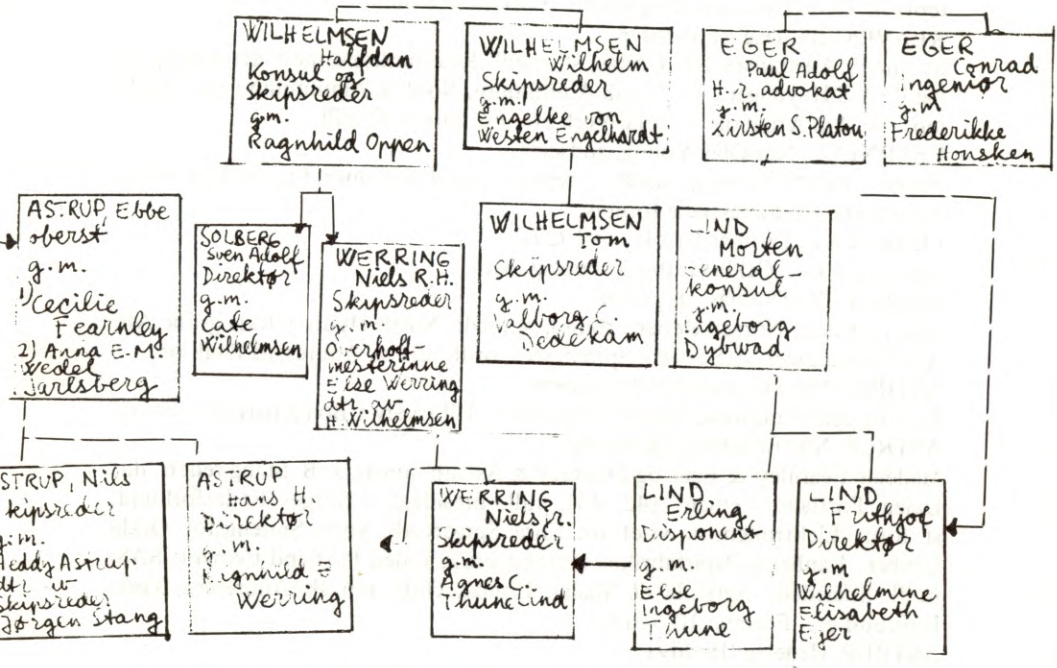
PENGER OG EKTESKAP

Storborgerskapets og monopolborgerskapets familie er basert på å bevare og styrke den private eiendommen. Selv om kjøp og salg og økonomiske transaksjoner i forbindelse med ekteskap ikke er like åpenlyse i dag som

(Forts. s.21)

Denne plansjen viser inngifte mellom endel monopolborgere og storborgere. De nevnte familiene er noen av de viktigste i det norske finansoligarkiet og det er karakteristisk at ingen av personene i skjemaet har lavere status enn storborgerskap. Lista over styreverv viser en sterk konsentrasjon rundt Andresens Bank og endel industriselskaper. De formuene som er oppført er de

offisielle formuene i 1967. Ingen av delene kan vi føre opp fullstendig her. Hensikten er da heller ikke noen djuptpløyende analyse av monopolborgerskapet, men å gi en ide om hva som dirigerer giftermålene i denne klassen av utsugere. Se Engelssitatet i artikkelen om eiendommen som basis for storborgernes ekteskap og jamfør med denne plansjen!

ANDRESEN, Johan Henrik

Fabrikkeier J. L. Tiedemans Tobaksfabrik, medl. repr. skapet i Andresens Bank, Styremedl. Orkla Grubeaktiebolag og Chra. Cementfabrik, osv. Formue 33,4 mill.

KLAVENESS, Anton Fredrik, skipsreder.

Dir. AF Klaveness & Co., Framnæs mek. Verksted, repr. skap A/S Sydvaranger, repr. skap Andresens Bank. Form. styre A/S Norske Shell, ordf. repr. sk. Otto Thoresen shipping etc. Formue 6,8 mill.

KLAVENESS, Dag, skipsreder

St. medl. Assuranseselsk. Unitas, st. medl. Kværnerkonsernets dtr.selskap st. medl. A/S Høyanger, A/S Norsk Aluminium, Nordisk Aluminium (-67), medl. repr. sk. A/S Årdal og Sunndal Verk etc. Formue 5,27 mill.

FEARNLEY, Nils Olav Young, godseier.

Norges industriforbund, medl. i repr.sk. og direksjoner for en lang rekke industrielle og kommersielle foretak.

FEARNLEY, Thomas Nicolay (-1927).

Dir. Union Co., Orkla Grubeaktiebolag, osv.

FEARNLEY, Thomas, skipsreder

tidl. president Norges Rederforbund, st.medl. Norsk Hydro, Orkla grube AB, A/S Sydvaranger, A/S Norsk Sprængstof, ordf. rep. sk Andresens Bank osv.

ASTRUP, Ebbe Carsten Morten, oberst

En lang rekke militære embeter fra 1915, Tillitsverv i Bondepartiet i 20-åra.

ASTRUP, Nils Ebbesson, skipsreder

Medeier Fearnley & Eger og Fearnley & Astrup, inneh. J. B. Stang rederi, dir. Dalen Portland Cement (42-45), tidl. president i Norges Rederforbund, st. form. Elektrokemisk, viseform. Chra. Spigerverk, Norsk Sprængstof, Orkla Gruber, Ranheim Papirfabrikk, Hunton bruk, Dalen Portland Cement, SAS, m. fl. Sociedade Agricola de Madal, Lisboa. Ordf. rep. sk. Andresens Bank, Hafslund etc. Formue 10,3 mill.

ASTRUP, Hedeveg (Heddy)

I 11 år form i Oslo Røde Kors, verv i en rekke veldedige foreninger.

ASTRUP, Hans Henning Ebbesson, direktør

Inneh. Henning Astrup A/S, medl. rep. sk. Wilh. Wilhelmsen.

STANG, Ole Andreas, godseier

Medl. dir. Saugbrugsforeningen, Forsikringselskapet Norden og en rekke andre selskaper.

STANG, Jørgen Breder, skipsreder

Medl. dir. A/S Peterson & Søn, Moss, medeier firma Mads W. Stang (-19).

WILHELMSEN, Halfdan, konsul og skipsreder

skipsreder firma Wilh. Wilhelmsen

WILHELMSEN, Wilhelm, skipsreder

WILHELMSEN, Tom, skipsreder

Medinnh. Firma Wilh. Wilhelmsen, Norsk BP, Den norske Creditbank.

Formue 13,5 millioner.

SOLBERG, Sven Adolf, direktør

st. NEBB (-60), ord. repr. sk. Saugbruksforeningen, Chra. Spigerverk, medl. repr. sk. A/S Havtank, Hunsfos fabrikker, A/S Tyssefaldene, Orkla Grube AB, Ranheim Papirfabrikk. Formue 5,7 mill.

WERRING, Niels Roth Heyerdahl, skipsreder

egget rederi, seniorsjef og medeier firma Wilh. Wilhelmsen, medl. Rederforbundets Centralstyre, medl. Norske råd for Europabevegelsen, osv. Formue 5,4 mill.

WERRING, Else

Overhoffmesterinne ved HM Kong Olavs Hoff.

WERRING, Niels jr., skipsreder

Partner i rederiet Wilh. Wilhelmsen, medl. repr. sk. Akers Mek., Andresens Bank, Oslo Høyre (-60), Norsk BP, Det Norske Radiumhospital, hovedstyre Norges Rederforbund.

LIND, Morten Jensenius Hiorth, generalkonsul,

medl. styre Kværner Brug, Myrens Verksted, Hunsfos Fabrikker, Store Norske Spitsbergen Kulkompani, Tillitsmann i Norge for Pan-Europa Union fra 1933.

LIND, Erling Jensenius Jacob Dybwad, disponent, gen. konsul.

repr. for Statens Fiskarbank (-60), styremedlem Vinmonopolet, Poseidon, Nylands Verksted, Thunes Mek. Verksted, Elektriske Bureau, v. form. Ringnes Bryggeri, st. medl. Grubernes Sprængstof, Norske Esso, rep. sk. Kreditkassen, styremedlem Store Norske Spitsbergen kulkompani, Ordfører Akers Mek., A/S EPA, Hunsfos fabr. osv.

LIND, Frithjof Andreas Dybwad, direktør

tidlg. adm. dir. A/S Norske Esso, styreform. Myrens Verksted, Kværner Brug, Sørumsand mek., Mesna Bruk, A/S Steen & Strøm, A/S Brage-Fram osv.

EGER, Paul Adolf Arenfeldt, hr. advokat.

Form. dir. Chra. Spigerverk, Chra. Portland Cementfabrikk, ordf. repr. sk. Union Co., Hunsfos fabr., Norsk Sprængstof. osv.

EGER, Conrad Wilhelm, ingeniør.

Adm. dir. Arendals Fossekomp., adm. dir. Elektrokemisk. st. medl. Store Norske Spitsbergen Kulkomp. og andre industriselskaper.

(Forts. fra s. 17)

tidligere, så taler oversikten over hvem som gifter seg med hvem i storborgerske rekker likevel et språk som er tydelig nok. Storborgerskapets sønner og døtre treffer riktignok stort sett hverandre, og det spiller naturligvis inn på hvem de gifter seg med. Men bak ekteskapene ligger i aller høyeste grad også storborgerskapets økonomiske, strategiske perspektiver: sikre mest mulig eiendom og mest mulig økonomisk kontroll i egne hender, i egen familie. Så får eventuelle andre behov heller tilfredsstilles på andre måter – ved elskerinner og konebytte.

I arbeiderklassen og det arbeidende folket finnes det ikke noe grunnlag for en familie basert på storborgerskapets premisser: vern om egen eiendom gjennom undertrykking av kvinnene. Hva slags familie er det så grunnlag for i de utbyttede klassene? Engels diskuterer om hele grunnlaget for monogamiet vil falle bort når de økonomiske årsakene som det opprinnelig var basert på, forsvinner:

»Siden monogamiet oppsto av økonomiske årsaker, kommer det så til å forsvinne når disse årsaker forsvinner? En kunne med rette svare: så langt fra å forsvinne, kommer det da først snarere til å bli virkeliggjort fullt ut (— —) Prostitusjonen forsvinner. Monogamiet, i stedet for å gå under, blir endelig en virkelighet — også for mennene. (— —) Her trer et nytt moment i virksomhet, et moment som i den tiden da monogamiet utformet seg, i høyden eksisterte som en kime: den individuelle kjønnskjærligheten.» (3)

Framveksten av den individuelle kjønnskjærligheten beskriver Engels som det største moralske framskrittet i monogamiets utvikling. Samtidig viser han at så lenge denne kjærligheten har eksistert i historien, har den alltid eksistert som en motsetning til det opprinnelige monogamiet, alltid i strid med ekteskap som har vært basert på å bevare eiendom. Individuell kjønnskjærlighet finner han enten som illegale forhold i overklassen, eller som forhold mellom menn og kvinner i undertrykte klasser. Derfor er det bare en endring i eiendomsforholdene som kan gi kjærligheten muligheter til å utfolde seg fritt:

»Faller nå også de økonomiske hensynene vekk, de som har gjort at kvinnene fant seg i mennenes vanemessige utroskap — altså bekymringer for sin egen eksistens og enda mer for barnas framtid — så vil den likestilling som kvinnene dermed har oppnådd, etter all erfaring hittil å dømme i uendelig mye sterkere grad virke slik at mennene virkelig blir monogame, enn slik at kvinnene skulle bli polyandriske. (4)» (5)

Ut fra dette blir utgangspunktet for familier i arbeiderklassen og i det arbeidende folket et helt annet enn for storborgerskapets familier. Grunnen til at unge fra de utbyttede klassene gifter seg, er stort sett at de er glade i hverandre og ønsker å ha barn sammen. Engels sier da også om ekteskapet i arbeiderklassen:

»Virkelig regel i forholdet til kvinne blir kjønnskjærligheten og kan den bare bli hos de undertrykte klasser, altså i vår tid blant proletariatet.»

KVINNENS ØKONOMISKE AVHENGIGHET

Samtidig er det viktig å være klar over to faktorer som legger et viktig grunnlag for undertrykkelse av kvinnen innafor proletariatets ekteskap under monopolkapitalismen.

For det første hennes sedvanlig *avhengighet av mannens inntekt for å fø familien*. Som regel er mannen enten »hovedforsørger» eller »eneforsørger» økonomisk sett. De kraftige lønnsforskjellene mellom menn og kvinner i yrkeslivet bidrar til å opprettholde dette. I storbyene går det rett og slett ikke an å leve av en arbeiderkvinnes lønn som eneste familieinntekt. Selv med et sjølstendig yrke blir kvinnens inntekt bare et »supplement» til mannens. Hundretusener av norske kvinner har bittert fått erfare hvor ydmykende denne økonomiske avhengigheten føles i de mange tilfeller der mannen også

b e n y t t e r sin posisjon til å ta alle viktige økonomiske avgjørelser sjøl, mens kona velvilligst får husholdnings- og lommepenger!

At dette skjer – og at mange kvinner til og med aksepterer sin underkuete rolle – skyldes den andre faktoren vi vil trekke fram: Storborgerskapets reaksjonære *ideologiske* innflytelse på arbeidsfolkets syn på ekteskap, familieliv og kjønnsroller.

STORBORGERSKAPETS IDEOLOGISKE INNFLYTELSE

Jeg vil trekke fram endel typiske trekk ved denne ideologien:

– forholdet mellom mann og kvinne er basert på kjøp/salg-relasjoner. Man har visse kvaliteter, bra utseende, vakker kropp, godt humør, god utdannelse, høy stilling, god inntekt, som kan gi et visst utbytte på ekteskapsmarkedet. Særlig er dette tydelig når det gjelder kvinnen, fordi hun samtidig er gjort til gjenstand for masseproduksjon av monopolkapitalen gjennom reklame, film og pornografi. Men det gjelder også mennene.

– især for kvinnene blir ekteskapet og familien satt opp som det eneste målet som det virkelig er verdt å satse noe på. Uansett hva en når gjennom utdannelse, yrke, politikk, så er man ikke en virkelig KVINNE før man har giftet seg. Ugifte kvinner har et litt tragisk og litt komisk skjær over seg. Gammel jomfru og peppermø er grusomme ord for de fleste kvinner. En gammel ungar kan på den annen side være ganske tiltrekkende. Kvinner blir gift, mens menn gifter seg.

– for å gjøre et godt kjøp på ekteskapsmarkedet, kan det nok være nødvendig med en viss grad av kamp for å øke eget utbytte. Det kan kreve både dristighet, fantasi og utholdenhet å få tak i nettopp den en er ute etter. Men når så målet er nådd og ekteskap inngått, så er det slutt på all kamp. Familien er den havnen som skal gi lunhet og trygghet og kjærlighet for resten av livet. Denne havnen er en fredet plett, en idyll. Alle former for kamp som oppstår innafor familiens rammer, mellom ektefeller og mellom barn og foreldre, er tegn på nederlag. Kamp betyr krangel, intriger, sjalusi, skilsmisse. En lykkelig familie er idyllisk og problemfri.

– den borgerlige familien skiller også skarpt mellom menn og kvinners funksjon innafor familien. Undertrykkinga av kvinnene i familien har sin ideologiske overbygging.

Kvinnen er den som holder hjemmet sammen følelsesmessig. Hun står for de viktigste oppgavene i hjemmet og har hovedansvaret for barneoppdragelse på grunn av »naturlige» anlegg og interesser. Hun elsker mann og barn passivt og betingelsesløst fordi de er avhengige av henne. Hun stiller ingen krav og ofrer seg mer enn gjerne, men er likevel den som – litt karikert – har makten i familien på grunn av intuisjon og kvinnelist.

Mannen er den som sørger for det materielle grunnlaget for familien, også på grunn av »naturlige» anlegg og interesser. Han er den som representerer familien utad, den som tar ansvar og stiller krav til barneoppdragelsen. Han er den som skiller mellom rett og galt i alle viktige saker, han er den som straffer og tar politiske avgjørelser.

HENSIKTEN

I den storborgerlige familie er denne ideologien nødvendig for å undertrykke kvinnen og verne om den private eiendommen. Men borgerskapet har også interesser av at familiene i arbeiderklassen og det arbeidende folket er bygget opp etter borgerlig mønster og preget av borgerlige ideer.

For borgerskapet har en »borgerliggjort» familie i det arbeidende folket en rekke viktige funksjoner:

- Den fungerer som en bærer av reaksjonær ideologi, især gjennom kvinnene som er spesielt undertrykt og i tillegg er satt utafør den samfunnsmessige produksjonen.

- Den fungerer som en hensiktsmessig enhet for å sikre mobil arbeidskraft. Jo mere båndene med slekt og lokalmiljø løses opp, jo lettere er det – både økonomisk og ideologisk – å få folk til å flytte dit kapitalen trenger dem.

- Den fungerer som en hensiktsmessig konsumeringsenhet. Når en familie på tre eller fire utgjør en enhet som er strengt avgrenset fra alle mennesker som bor omkring, må det kjøpes inn egen vaskemaskin, eget TV, egen komfyr og støvsuger, selv om de 3–4 ikke er i stand til å utnytte alle disse tingene fullt ut. Hvis flere familier gikk sammen om slike kapitalinvesteringer, ville det gå ut over kapitalistenes marked og true profitten.

- Den sikrer at en hel masse samfunnsnødvendig arbeid utføres uten at herskerklassen må betale lønn for det. Alt det arbeidet som kvinnene utfører i hjemmet er gratis.

- Den sikrer at monopolkapitalen kan ha en reservearmé av arbeidskraft i de hjemmeværende kvinnene. Kvinner trekkes ut av hjemmet når de trengs i produksjonen, og de kan uten omkostninger og ubehagelige statistikker sendes tilbake til kjøkkenet når det ikke er bruk for dem mer.

- **Og endelig: den svekker proletariatets politiske kampkraft. Monopolkapitalen håper på kvinnene som en reserve for reaksjonen, fiendtlig innstilt overfor mannens faglige og politiske kamp, likegyldig og passiv overfor sin egen undertrykte situasjon. I streiker har kapitalistene av og til klart å få mobilisert kvinnene til anti-streikeagitasjon gjennom å utnytte en kortsiktig vanskelig situasjon for husholdningsøkonomien. Kvinner som sjøltar opp kampen for egne krav – og som i klassekampen står sammen med sine mannlige kamerater – er en strategisk trusel for monopolkapitalens klasse-diktatur.**

KJÆRLIGHETENS MATERIELLE KÅR

Utgangspunktet for ekteskap i arbeiderklassen og det arbeidende folket, er oftest kjærlighet. Men vilkårene for en familie bygget på kjærlighet er heller dårlige i det monopolkapitalistiske samfunnet. Den stadig økende skilsmisseprosenten taler et tydelig nok språk om det. Selv om det er mange ulike forhold som teller inn ved en skilsmisse, og selv som mange skilsmisene kan være både riktige og nødvendige, så er de utvilsomt også et resultat av at de ytre vilkårene for familien blir stadig verre. **Monopolkapitalens økonomiske politikk betyr økt utbytting av folket, men det truer også folkets familier med oppløsning.**

Strukturrasjonaliseringa betyr at stadig flere får lengre og lengre reiser til arbeidsplassen. I 1968 var det 67 000 pendlere i Oslo, det vil si arbeidere som må krysse kommunegrensen for å komme fra hjemmet til arbeidsplassen. Dette tallet tilsvarer hver fjerde arbeider i Oslo. Fra Nord-Odalen alene kommer omlag 1000 pendlere, ca. 800 av dem er ukependlere, resten dagpendlere. De fleste bortarbeiderne i Nord-Odal må opp før klokka fire for å nå fram til jobben i tide. Bussen går klokka 4.30 og er tilbake klokka 18.30.

At 67 000 pendlere plutselig skulle ta med seg familien sin og flytte inn til Oslo, er en umulighet. Det ville bety at Oslo måtte skaffe 67 000 nye boliger, skoler for ca. 100 000 nye barn, osv. På den andre siden er arbeidsløsheten i distriktene stor, og stadig flere arbeidsplasser raderes ut av strukturrasjonaliseringa. Dette betyr at for et økende antall arbeidsfolk er det ikke mulig å leve et normalt familieliv i vårt samfunn.

For familier i tettsteder og drabantbyer er situasjonen ofte ikke stort bedre. Selv om en arbeider kan ha arbeidsplassen sin innafor Oslos grenser, kan han ha en reisetid på flere timer. I tillegg kommer at leveomkostningene i tettstedene er så store, at det for flere og flere familier blir nødvendig med dobbeltarbeid for å få endene til møtes. Allment er det selvsagt bra at kvinner kommer ut i produksjonen. Men når det ikke finnes noen mulighet for forsvarlig barnepass, betyr det samtidig en *trusel mot familien* fordi mann og kone blir tvunget til å arbeide og passe barn på skift. Monopolkapitalen tjener selvsagt mye på å slippe å bygge barnehager, men alle de familiene som bare får sjanse til å være sammen ved ukeslutt, er ikke tjent med dette. De slites ut av dobbeltarbeid, som i tillegg til stadig hardere tempo på arbeidsplassen langsomt tapper dem for alt overskudd. Kjærlighet, kontakt med ungene, krever mentale og fysiske ressurser som lett blir borte når arbeidspresset blir for hardt.

Dyrtida er i dag en trusel mot alle arbeiderfamiliers økonomi. Økende priser på dagligvarer og især på boliger har ført til at en stor del av lønnstakerne med gjennomsnittsinntekt må ta ekstrajobb eller søke offentlig stønad for å klare utgiftene. Denne dyrtida skjerper naturlig nok lett motsigelsene *innafor* familiene: »når krybba er tom bites hestene». Daglige diskusjoner om hvordan pengene skal holde til neste lønnsdag, krangler om kroner og øre, tærer på det mest »harmoniske» forhold. Ofte er det kvinnene som opplever dette mest direkte. De kjøper ofte inn dagligvarene – og opplever det ofte som sitt eget personlige nederlag når behovene er store og pungen tom.

REAKSJONÆR KULTUR

Monopolkapitalens kultur framstiller kvinnene som mindreverdige avlsdyr. De mest groteske utslagene av dette finner vi i pornografien, men slikt gjennomsyrer også all den øvrige kommersielle kulturen: popmusikk, reklame, ukeblader, dagsaviser, tegneserier, film. Resultatet av dette reaksjonære kvinnesynet er at respekten for kvinnene systematisk blir undergravet. Det fører til at familier som i utgangspunktet bygget på at en gutt og ei jente var glade i hverandre, undermineres av borgerskapets stadige pukking på kvinnen som mindreverdig og underlegen. Kvinner som ikke lenger er »unge og faste i kjøttet», har i kapitalistenes reklame ingen verdi. Massevis av menn, også

Tegneserien bidrar til å undergrave respekten for kvinnene.

innafor arbeiderklassen og det arbeidende folket, har et avstumpet syn på kvinner, også på de kvinnene de selv er gift med. I mange familier blir kvinnene grovt undertrykket, ikke først og fremst fordi mennene har utbytte av det, men fordi de har et føydalt syn på kvinner.

En slik ideologi har på lengre sikt som konsekvens av enheten i familien undermineres og at opprinnelig kjærlighet vendes om til fiendtlighet.

KOMMUNISTENES MÅL

Kommunistenes strategiske mål må være en familie bygget på kjærlighet og likeverd mellom kvinne og mann og mellom foreldre og barn. Det betyr at vi må slåss for en *demokratisk* familie der det både finnes materielle muligheter og ideologisk grunnlag for kjærlighet og likeverd. Kamp for en slik familie er i siste omgang en kamp for en sosialistisk revolusjon. Revolusjonen vil sikre det økonomiske grunnlaget for likestilling mellom mann og kvinne, og den vil sikre en statsmakt – proletariatets diktatur – som kan fremme familiedemokratiet gjennom opplysning og undervisning.

På den andre siden vil den borgerlige ideologien ikke automatisk knekkes av en sosialistisk revolusjon. Enver Hoxha sier om den albanske familien etter revolusjonen:

»Kvinnene har i vårt samfunn alle rettigheter . . . Men hva skjer i det daglige liv? . . . hun tåler mer av sin mann enn han av henne. Vi kan komme med all verdens forklaringer på det, men vil glemmer en, vane, tradisjon. Nemlig den at kvinnen er redd for skilsmisse, og at hun om hun blir skilt, automatisk havner blant de kvinner som ikke finner noen mann å gifte seg med. Oftest foretrekker han yngre kvinner. Dette er en av de mange grunnene – en viktig grunn – til at kvinner uten å være klar over det, ubevisst, uten å tenke over det, underkaster seg sin skjebne. Det står ikke skrevet noe sted, men det er vanskelig å avskaffe. Vi har mye arbeid foran oss.»

Den borgerlige ideologien gjør også familiene i det arbeidende folket til bærere av reaksjonær ideologi både før og etter revolusjonen. Og kampen mot de borgerlige ideene er lang og seig og vil vare i mange årtier også i det sosialistiske samfunnet.

KAMPEN FOR FAMILIEDEMOKRATI I DAG

Under monopolkapitalismen er det ikke mulig å skape noen varig økonomisk og politisk basis for et virkelig familiedemokrati. Så lenge minst en i arbeiderfamiliene må selge arbeidskrafta si på kapitalens egne premisser, så lenge kvinnene i det arbeidende folket er en reservearme av arbeidskraft, vil familiens økonomiske og sosiale kår være truet.

Sjølsgagt finnes det familier blant ulike grupper av sjølstendige, høyere lønnstakere osv. som har en trygg økonomisk stilling, gunstig arbeidssituasjon og som derfor kan oppnå mye med hensyn til likestilling alt nå. Men dette vil være unntak. Marxist-leninistenes politikk må ta sitt utgangspunkt i den situasjonen de fleste arbeiderfamilier i dag står i; med deres økonomiske og sosiale problemer, med deres kjønnsroller og påvirkning fra borgerlig ideologi.

Monopolkapitalens system truer arbeidsfolks familier på en rekke felter. En kamp for å forsvare familien må derfor rette seg mot monopolkapitalen. Krav

om flere barnehager, om arbeidsplasser i distriktene, om bedre bomiljøer, mot dyrtida, er også krav som det er riktig å stille for å forhindre at familiene oppløses. I tillegg må vi stille offensive krav om servicetilbud som gjør det mulig å kombinere deltakelse i produksjonen med å ha familie både for mann og kvinne. Vi må kreve at 8 timers dagen blir en realitet! Vi må kreve at det ikke skal betales noen form for moms på dagligvarer, fordi moms er en form for skattelegging som særlig rammer familier.

Samtidig er kamp for å forsvare familien også en kamp mot den borgerlige ideologien. Ved siden av den materielle forverringa er denne ideologien den største truselen mot familien, fordi den systematisk undergraver kjærligheten mellom mann og kvinne. Dette krever at den reaksjonære ideologien blir avslørt i alle sine utslag, men det krever også en ny proletær ideologi om familien. Vi må diskutere oss fram til nye teser om hva som skal være grunnlaget og hva som skal være drivkraften i de familiene vi ønsker å bygge opp. Det følgende er bare endel foreløpige punkter i en slik ideologi:

KJÆRLIGHET: ENHET OG KAMP

Det å være glad i et menneske kan spaltes opp i en rekke ulike elementer, det betyr at man i hovedsak samstemmer både seksuelt, sosialt, politisk, kulturelt. Det betyr at man har noenlunde samme holdning til hva man vil med livet, til de praktiske funksjonene som en familie skal ivareta, til unger som man har eller ønsker å ha sammen.

Selve grunnpilaren i forholdet mellom mann og kvinne er enhet, det som binder dem sammen må være sterkere enn det som skiller og splitter dem.

Samtidig er det klart at enheten i en familie ikke kan opprettholdes for enhver pris. En enhet som baserer seg på at viktige problemer ikke tas opp eller på at den sterkeste i en familie undertrykker den svakeste, er en enhet på borgerskapets premisser.

Kamp innafor familien er ikke et uttrykk for at familien er i ferd med å sprekke. Derimot er det både riktig og nødvendig at det ved siden av en grunnleggende enhet også er en stadig kamp, mellom mann og kvinne, mellom foreldre og barn. Kjærlighet er ikke en størrelse som detter ned fra himmelen og siden er der. Kjærlighet er ikke noe som holder seg uforandret i lang tid uten at vi behøver å bekymre oss om det. Dette er den borgerlige ideologiens oppfatning av kjærlighet. Det å være glad i et annet menneske baserer seg dels på en grunnleggende enhet, men det er også noe som utvikler seg gjennom kamp.

Lenin har uttrykt denne sammenhengen mellom enhet og kamp på følgende allmenne vis: *»Motsigelsens enhet (sammenfall, identitet, likeverdighet) er betinget, temporær, forgjengelig, relativ. Kampen mellom motsigelser som gjensidig utelukker hverandre er absolutt, akkurat som utviklingen, bevegelsen er absolutt».*

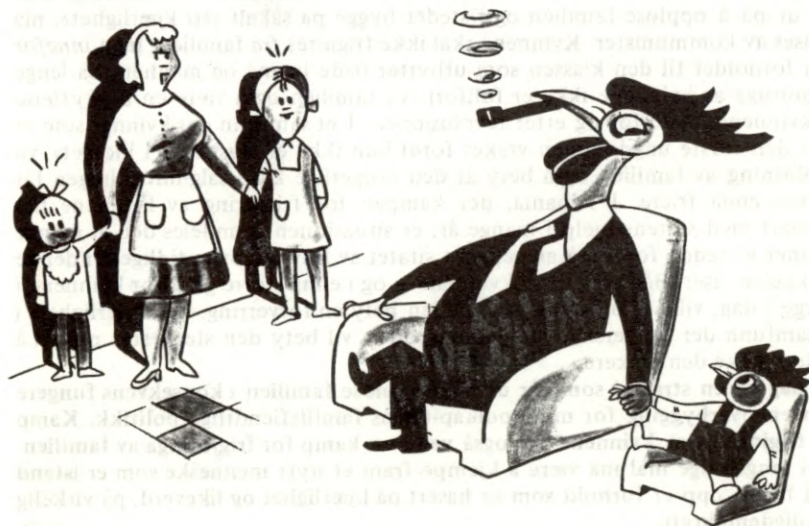
– *»Det finnes motsigelser i alle ting.»* Dette er den dialektiske materialismens grunnlov. Det finnes også motsigelser i enhver familie til enhver tid. Der det ikke er motsigelser, er det heller ingen utvikling. Blir motsigelsene ikke løst, betyr det ikke stillstand, men tilbakegang for familien. Hvis en derimot er istand til å ta opp motsigelsene og løse dem, vil familien og også

kjærligheten komme opp på et høyere nivå. Målet i forholdet mellom mann og kvinne er ikke å bevare bekymringsløs nyforelskelse hele livet. Målet er å løse stadig nye motsigelser og gjennom det kjempe seg fram til enhet og kjærlighet på et mye dypere, mer personlig og forpliktende nivå.

Uten en grunnleggende sympati mellom mann og kvinne, er det ikke mulig å holde familien sammen annet enn på et borgerlig grunnlag. Dersom den enheten som familien bygger på er så spinkel at den ikke tåler at motsigelsene trekkes fram i lyset, er det ikke lenger noe grunnlag å opprettholde familien på. En skilsmisse er ikke i og for seg noen katastrofe, det kan være både riktig og nødvendig at et forhold oppløses når en ikke er istand til å løse de motsigelsene som er der, og oppnå ny enhet på et høyere nivå.

LIKEVERD

Familien må bygge på likverd mellom mann og kvinne. All undertrykking av kvinnene i familien undergraver og uthuler kjærligheten som er mellom dem. Monopolkapitalens kultur lærer både menn og kvinner opp til å fungere i forhold som er basert på at mannen undertrykker kvinnen, økonomisk, politisk, sosialt og seksuelt. Det kommer åpenlyst fram for eksempel gjennom arbeidsdelingen i huset, men det kommer også fram gjennom en rekke vaner og holdninger og reaksjoner som er ytterst vanskelige å avdekke.

For å bygge opp en familie på arbeiderklassen og det arbeidende folkets grunnlag, er det nødvendig å bekjempe alle utslag hos mannen som får ham til å undertrykke kvinnen, og alle utslag hos henne som får henne til å underkaste seg og finne seg i mannens undertrykking.

FAMILIEN – EN REVOLUSJONÆR KAMPENHET!

Å fremme kampen for demokrati, kjærlighet og likeverd innafor det arbeidende folkets familier bør være et mål for oss kommunister. Samtidig er det viktig å forstå at familien – hvis den enhetlig kjemper for å nå et slikt mål – sjøl vil kunne utvikles og styrkes som kampenhet for revolusjonen.

Hvis *begge* ektefeller har som sitt utgangspunkt å tjene arbeiderklassens kamp for sosialismen, vil de gjensidig kunne lette den andre ektefellens og barnas politiske arbeid. Politisk kamp krever *tid og krefter*. Hvis ikke slike ting skal splitte familien, føre til misnøye og skjerpete motsigelser, må familien som kollektiv ha som sitt strategiske mål å *tjene folkets revolusjonære kamp*. På ny vil det eneste holdbare grunnlaget være demokrati og likeverd.

En politisk aktiv mann – med ei kone som »tjener» den politiske kampen ved å »ta seg av hjemmet» – er bare føydal undertrykkelse i en »marxistisk» frakk. Like muligheter til politisk arbeid, enhet gjennom diskusjon om politiske oppgaver og familiearbeid, vil være grunnleggende trekk ved en familie som er gjennomsyret av en proletær, kommunistisk verdensanskuelse.

FORSVAR FAMILIEN

Hele monopolkapitalens system er familiefiendtlig. Derfor må strategien for en demokratisk familie være den sosialistiske revolusjonen. En strategi som går ut på å oppløse familien og i stedet bygge på såkalt »fri kjærlighet», må avvises av kommunister. Kvinnene skal ikke frigjøres fra familien, men innafor og i forholdet til den klassen som utbytter både henne og mannen. Så lenge frigjøringa av kvinnene ikke er fullført, vil familien også være en *beskyttelse* av kvinnene, både før og etter revolusjonen. I et samfunn der kvinner som er over den første ungdommen vrakes fordi hun ikke er »fast nok i kjøttet», vil oppløsning av familien også bety at den borgerlige kjøp/salg-innstillingen får flere enn friere. I Albania, der kampen for frigjøring av kvinnene har foregått med statens hjelp i mange år, er situasjonen fremdeles den at mange kvinner er redde for å stå alene, som sitatet av Enver Hoxha tidligere i denne artikkelen viser. Både for disse kvinnene – og i ennå større grad for kvinnene i Norge i dag, ville oppløsning av familien bety en forverring. »Fri kjærlighet» i et samfunn der borgerskapets ideologi råder, vil bety den sterkestes rett til å undertrykke den svakere.

I dag vil en strategi som går ut på å oppløse familien i konsekvens fungere som en overbygging for monopolkapitalens familiefiendtlige politikk. Kamp for frigjøringa av kvinnene må også være en kamp for frigjøringa av familien. Vårt langsiktige mål må være å kjempe fram et nytt menneske som er istand til å bygge opp et forhold som er basert på kjærlighet og likeverd, på virkelig familiedemokrati.

G.H.

Henvisninger

1. Monogami: *engifte, ekteskap mellom en mann og en kvinne*.

2. Engels: »*Familiens, privateiendommens og statens opprinnelse*», *Ny Dag*, Oslo 1970 s. 78.

- 3. Engels, s. 78
- 4. Polyandri: mangesifte, ekteskap mellom en kvinne og mange menn
- 5. Engels, s. 84–85.

KVINNER KAN KJEMPE!

TORN TREKK FRA DEN NORSKE KVINNEBEVEGELSERS HISTORIE

Denne utvalgte er et utdrag på norsk fra et av de mange bøkene som er utgitt om kvinnehistorie. Det er ikke ment å være noen fullstendig framstilling, men heller et utdrag som viser et utvalg av det som har vært viktig i historien for kvinner og for det norske samfunnet. Målet er å gi en innføring i historien for kvinner og for det norske samfunnet. Det er viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det første er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det andre er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det tredje er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det fjerde er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det femte er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv.

Historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det første er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det andre er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det tredje er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det fjerde er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det femte er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv.

Historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det første er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det andre er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det tredje er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det fjerde er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det femte er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv.

DEN BØRGERLIGE KVINNEBEVEGELSEN

Historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det første er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det andre er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det tredje er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det fjerde er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det femte er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv.

Historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det første er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det andre er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det tredje er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det fjerde er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv. For det femte er det viktig å se på historien for kvinner og for det norske samfunnet i et nytt og utviklet perspektiv.

KVINNER KAN KJEMPE!

NOEN TREKK FRA DEN NORSKE KVINNEBEVEGELSENS HISTORIE

Denne artikkelen er et forsøk på å trekke fram og analysere endel trekk ved kvinnekampens historie. Det er ikke ment å være noen fullstendig framstilling, antakelig er det viktige ting som ikke er kommet med, og som må trekkes fram i lyset i seinere artikler. Malsettingen for artikkelen er for det første å foreta en foreløpig analyse av hvilke tradisjoner vi bygger på, når vi nå star oppe i et nytt og viktig oppsving innafør kvinnekampens historie. For det andre ønsker jeg å trekke fram endel mer konkrete erfaringer fra arbeiderkvinnenes kamptradisjon, som er en ihjeltiet del av historien. Både borgerlige kvinnesakskvinner og historikere som har skrevet ned arbeiderklassens historie, har oversett at også arbeiderkvinnene i Norge har sine rike historiske tradisjoner.

Allment er studier av historien viktig for all politisk bevegelse. Motsetninger i dagens Norge og oppsving i klassekampen og kampen mot imperialismen, kan ikke ses løsrevet fra nordmennenes århundrelange kamptradisjoner mot den herskende klassen og for den nasjonale sjølråderetten. Et ahistorisk syn på nåtida er uvitenskapelig, fordi det ikke har noe materielt forhold til hva vi bygger på, hvilke riktige ideer vi skal føre videre og hvilke uriktige ideer vi skal bekjempe.

Studier av historien er spesielt viktig når det gjelder kvinnene. En av borgerskapets viktigste myter om kvinnene går ut på at kvinner ikke kan slåss, at vi er passive, at vi alltid har ofret oss. I virkeligheten har de norske kvinnene en lang kamptradisjon. En hel del av de rettighetene vi har i dag, har vi selv kjempet oss til.

DEN BORGERLIGE KVINNESAKEN

Borgerskapet vokste fram til å bli den ledende klassen både økonomisk og politisk i løpet av 1800-tallet. Ideologisk betydde det gjennombrudd for de borgerlige parolene fra den franske revolusjonen, »Frihet, likhet og brorskap». Borgerskapets kvinneforkjempere stilte krav som samsvarte med denne frihetsideologien: rett til arbeid og utdanning, fulle borgerlig-demokratiske rettigheter.

De fleste arbeiderkvinner var tvunget til å delta i produksjonen fordi det var en forutsetning for å holde familien i live, enten de var gift eller ugift. Men for borgerkvinnene var ekteskap, husstell og barnestell den eneste akseptable levevei. For ugifte kvinner av borgerskapet fantes det ikke annen mulighet enn å ligge familien til byrde eller bli guvernante. Arbeid i fabrikkene var det nok av, men det var et arbeid som lå langt under de borgerlige kvinnenes stand. Derfor måtte kravet om rett til arbeid og utdanning bli et sentralt krav

for de borgerlige kvinneforkjemperne. Og de nådde resultater: de har oppnådd adgang til middelskoleeksamen (1875), til eksamen artium (1882), til embets-eksamen (1883), til å bli sakfører (1904), til de fleste av statens embeter (1913), til å bli statsråd (1916), rett til alle statlige embeter (1938), til presteembete (1956).

Et annet sentralt krav for kvinnesaken var fulle borgerlig-demokratiske rettigheter for kvinner, både i samfunnet og i familien. Den norske grunnloven av 1814 som var laget i den franske revolusjonens ånd, ga ikke kvinnene stemmerett, hverken i kommunevalg eller stortingsvalg. Den ga ikke sønner og døtre lik arverett, den aksepterte ingen kvinner som myndige, hverken gifte eller ugifte. Den relative likestilling som norske kvinner har i dag, er et resultat av den borgerlige kvinnesaken. Kvinnene er ikke lenger umyndige i forholdet til mannen i ekteskapet, gifte kvinner ble myndige i ekteskapsloven av 1888. Kvinnene har samme arverettigheter som menn siden 1854, og full stemmerett siden 1913. Det siste resultatet i kampen for de borgerlig-demokratiske rettighetene, er den nye navneloven som gir kvinner rett til å beholde sitt eget navn i ekteskapet.

Den borgerlige kvinnesakens sterke side har alltid vært vilje til resolutt kamp for de kravene som er stilt, en kamp som også har ført til en hel rekke progressive resultater. Men denne kvinnesaken hadde også en sterk brodd mot arbeiderklassen og mot sosialismen. De borgerlige kvinnene har forsvart sine klasseinteresser også i kvinnesaken. For eksempel ble den første husmorforeningen, Oslo Hjemmenes Vel, opprettet som et direkte mottrekk mot hushjelpenes forsøk på organisering. I den grad arbeiderkvinnene har opptatt kvinnesakskvinnene og andre borgerlige kvinnebevegelser, har det alltid gått ut på at de borgerlige kvinnene skulle drive veldedighet i arbeiderklassen.

Det klare borgerlige klassestandpunktet i kvinnesaken har naturligvis utviklet trekk ved den borgerlige kvinnebevegelsen som en kvinnefront bygget på arbeiderklassens interesser må avvise. Dette er trekk som en kan finne spor av i mange kvinneorganisasjoner, også i de som arbeiderklassens kvinner har fylket seg om, men som allikevel har mye av sitt ideologiske utspring i den borgerlige kvinnesaken. Jeg vil nevne to typiske borgerlige trekk fra kvinnesaken, veldedighetstanken og individualismen.

VELDEDIGHET OG INDIVIDUALISME

Veldedighetstanken er en av de aller mest utbredte ideer i kvinnebevegelsen. Innholdet i denne ideen er at kvinner ikke skal organisere seg og slåss mot den undertrykking som rammer dem selv, men at de skal slåss for andre som er mer vanskeligstilt. Det er gode sider ved en slik tanke, solidaritet og offervilje. På den andre siden blir den en stor hindring for kvinnekampen fordi den ikke retter seg mot dem som undertrykker kvinnene, de som har makta, den herskende klassen. Solidaritet med andre vanskeligstilte kvinner og vilje til å ofre egne interesser for helhetens interesser vil skal bygge på. Men troen på at kvinner kan hjelpe hverandre fram til frigjøring uten å peke ut fienden, må vi bekjempe.

Individualismen i kvinnekampen betyr først og fremst at kvinnefrigjøring er den enkelte kvinnes rett til å komme seg fram. Kimen til en slik

individualisme kan spores allerede i kvinnesakskvinnenes krav om rett til arbeid og utdanning. På den ene siden er det selvsagt en god ting at kvinner får høye stillinger, det er et ledd i kampen mot myten om at kvinner ikke kan, at kvinner er mindreverdige i forhold til menn. **Men på den andre siden kan enkelte kvinners karriere aldri frigjøre kvinnene, det blir alltid spørsmål om frigjøring av enkelte kvinner. Forat folkets kvinner skal oppnå frigjøring, må disse kvinnene ta saken i sine egne hender og slå ned den klassen som undertrykker dem. Uansett hvor høye stillinger noen av dem når, så vil ikke det bety frigjøring for alle de andre.**

De eksemplene vi har på kvinner som har nådd opp til høye stillinger, skulle vel ytterligere bekrefte at dette er riktig: Indira Ghandi og Golda Meir styrer to av verdens mest aggressive stater. Elisabeth Schweigaard Selmer er vel en av de mest reaksjonære justisministre vi har hatt.

TREKK FRA ARBEIDERKVINNENES HISTORIE

I 1889 brøt det ut streik i fyrstikkindustrien i Oslo, da 445 arbeiderker ved Bryn og Grønvold fyrstikkfabrikker la ned arbeidet. Det var en spontan protest mot grov utbytting av kvinnelige arbeidere, og aksjonen vant sympati langt utenfor arbeidsfolks egne rekker.

Dette var første gang arbeiderkvinnene trådte fram offentlig. Streiken varte i to måneder. Arbeiderskene sto fast på kravene sine, de var kampvillige og arrangerte demonstrasjoner og innsamling av penger for å holde liv i seg under streiken. Men organiseringa var for svak, fyrstikkjentene måtte gå tilbake til arbeidet uten å ha nådd fram til seier.

Men under streiken stiftet fyrstikkarbeiderskene den første fagforeninga av kvinner i Norge. Behovet for organisering hadde presset seg fram, og jentene var fast besluttet på å få sin egen forening. Men ingen av dem torde ta på seg ledelsen, derfor ble Fernanda Nissen valgt til formann.

Andre fagforeninger fulgte i kjølvannet på fyrstikkarbeiderskenes forening. En av de mest dramatiske var den første hushjelpenes forening, som ble stiftet i 1890. Den ble møtt av en storm fra borgerskapet, og »fruenes» voldsomme agitasjon førte til at foreningen med omlag 300 medlemmer ble oppløst. Hushjelpene fortsatte imidlertid å slåss, de forsøkte å danne ny forening og de utga sin egen avis, »Tjenestepigen». Borgerskapets kvinner stiftet da sin egen forening, Hjemmenes Vel, i 1898 for å hindre hushjelpene i å organisere seg for å ivareta sine interesser. Hjemmenes Vel, som var den første husmorforeninga i Norge, ga foreløpig dødsstøtet til hushjelpenes fagforening, slik at det først i 1910 lyktes for dem å få istand en forening.

SOSIALISTISK KVINNEFORENING

I 1898 ble den første sosialistiske kvinneforening stiftet, og året etter ble foreningen innmeldt i Arbeiderpartiet. Foreningens formål var: »å støtte de mannlige partifeller i deres kamp for socialismens fremme. Denne støtte skal bestå i tilvirkning av håndarbeider, som skal omsettes i penger til anvendelse i partiøimed.»

Denne formålsparagrafen til tross, ble den sosialdemokratiske kvinneforeningen en drivkraft i mange aktuelle, politiske saker, deriblant i kampen

for kvinnestemmeretten. Foreningen tok initiativ overfor de borgerlige kvinneforeningene for å få istand felles demonstrasjon for stemmeretten 17. mai. Resultatet ble at 2000 kvinner deltok i stemmerettstog i Oslo 17. mai 1899, og at slike tog ble tradisjon i mange år rundt om i hele landet.

Men klasseskillet kom også klart fram i stemmerettskampen. I 1901 protesterte de borgerlige kvinnene da mennenes stemmerett ble utvidet før overklassekvinnene fikk lov til å stemme. For arbeiderkvinnene var det imidlertid helt klart at arbeiderklassens menn var kvinnenes sikre allierte i kampen for alminnelig stemmerett. Arbeiderkvinnene protesterte derfor voldsomt mot de borgerlige kvinnenes beslutning.

Året etter fikk overklassens kvinner stemmerett ved kommunevalgene. Stemmerettskampen var dermed slutt fra deres side. Men arbeiderklassens kvinner fortsatte å slåss for sine rettigheter, med god støtte fra Arbeiderpartiets mannlige medlemmer. Arbeiderkvinnenes organisasjoner arrangerte store demonstrasjoner og protestmøter i alle årene framover, inntil kravene endelig ble innvilget og stemmerett innført for alle ved kommunevalg i 1910 og ved stortingsvalg i 1913. Arbeiderkvinnene hadde dermed vunnet en stor seier. Bortsett fra Finland var Norge det første europeiske landet der kvinnene fikk alminnelig stemmerett.

I 1901 tok den sosialdemokratiske kvinneforeningen sammen med fem fagforeninger initiativet til å opprette Arbeiderpartiets kvinneforbund. Det var et godt skritt framover i organiseringa av arbeiderkvinnene i Norge. Fra å ha hatt spredte foreninger på arbeidsplassene og innafor Det norske Arbeiderparti, fikk kvinnene nå sitt eget forbund som skulle ta seg av spørsmål som var av særlig interesse for kvinnene, og som skulle stifte nye lokalforeninger av kvinner på arbeidsplasser og i lokalsamfunn. Kvinneforbundet eksisterte fram til 1923, da det ble oppløst og gikk inn i Det norske Arbeiderparti som kvinnesekretariatet.

Tida fra 1901 til 1923 er den rikeste tida i organiserte norske arbeiderkvinnens historie. Det er også den eneste tida i vår historie da det mest framskredne partiet innafor arbeiderklassen har hatt sitt eget kvinneforbund. Derfor må det være en periode som er av spesiell betydning for oss som i dag skal bygge opp en kvinnefront.

DYRTID OG BOLIGSAK

I den tida Kvinneforbundet eksisterte, markerte kvinnene sitt standpunkt til en rekke viktige politiske saker. I 1905 samlet kvinnesaksforeningen inn 300 000 underskrifter av kvinner som krevde unionen oppløst, og de sosialdemokratiske kvinnene avholdt et stort protestmøte der de gikk imot at kongedømmet skulle innføres. Under første verdenskrig demonstrerte kvinnene mot krigen, og de holdt fast på sosialistenes parole fra før krigen om å sabotere imperialistenes krig. Da Norske Kvinners Nasjonalråd mot slutten av krigen sendte ut oppfordring til norske kvinner om å melde seg til arbeid i tilfelle mobilisering, svarte Kvinneforbundet med å oppfordre til boikott av mobiliseringsordren. Dyrtid og boligsak sto hele tiden sentralt på kvinnenes program, og under dyrtidsaksjonene i 1917 hadde kvinnene over hele landet egne massemøter og demonstrasjoner. Arbeiderkvinnene krevde beskyttelse av

kvinnene i industrien, og de krevde forbud mot nattarbeide for kvinnene. Kvinnesakskvinnene krevde likestilling på dette området også, og gikk imot særskilt beskyttelse av kvinnene. Videre kjempet arbeiderklassens kvinner også for de viktigste sakene for hele arbeiderklassen, for 8-timersdagen, mot klassesamarbeid og tvungen voldgift.

I 1907 ble den første lokalforeningen i Oslo opprettet, nemlig Sagene kvinneforening. Kort etter kom en rekke lokale foreninger i bydelene, Vålerenga, Kampen, Grünerløkka, Grønland, Uranienborg, Hegdehaugen. Disse foreningene fikk stor oppslutning, og var levende i mange år. De tok opp en rekke lokale krav, og slåss igjennom resultater på en hel del av dem. Østkanten Folkets Hus er et resultat av kvinners kamp. Det ble videre ført vellykte aksjoner mot prylstraff i skolen, for skolebespisning, for lekeplasser for ungene, for feriekolonier, for kvinnerepresentasjon i skolestyrene. Videre ble kampen for mødrehygienekontorer, for helsestasjoner for mor og barn, for morspensjon og barnetrygd først tatt opp i disse lokalforeningene.

Rundt om i landet ble det også startet en rekke levedyktige lokalforeninger. I Drammen satte kvinnene i gang en aksjon for å støtte sosialistenes avis, Fremtiden. Det oppfordret til og gjennomførte boikott av alle de butikkene som ikke ville avertene i avisa. Ellers arrangerte lokalforeningene mange steder stemmerettstog på 17. mai, i Sarpsborg var stemmerettstoget i 1908 dobbelt så stort som det årlige borgertoget. I Østfold fremmet kvinnene også krav om skolefri på 1. mai, slik at barna også kunne få gå i tog. De arrangerte deretter et av de aller første barnetog på 1. mai, og ble møtt med en voldsom hets fra borgerskapet over hele landet. I det hele tatt sto ungene sentralt, og også arbeidet med å opprette sosialistiske barnelag.

Dyrtingsdemonstrasjon i Oslo i 1917.

Kampen mot dyrtida ble også ført av lokalforeningene over hele landet. I Horten ble det arrangert flere store protestdemonstrasjoner blant annet mot forhøyelse av melkeprisen under parolen »Enig og tro til melkeprisen faller». I Odda gikk husmødrene til melkestreik i 1915 for å hindre at melkeprisene ble satt opp, og de seiret.

OPPLØSNING

Kvinneforbundets oppløsning i 1923 betydde et tilbakeskritt for arbeiderkvinnenes organisering. Fra å ha fungert som et selvstendig forbund med selvstendig ledelse og selvstendig politikk, ble arbeiderkvinnenes forbund et sekretariat innfor Arbeiderpartiet med sine representanter i DNAs styrer og utvalg. NKP tok på sin side ikke noe spesielt grep om kvinnepolitikken. Dette tilbakeskrittet var imidlertid ikke noen naturkatastrofe, men et resultat av tendenser som hadde utviklet seg gjennom lang tid. Først og fremst skyldtes det mangler ved den måten Arbeiderpartiet og de fremste kvinnene innfor Kvinneforbundet tok ledelsen blant kvinnene på.

Selv om Arbeiderpartiet på et visst nivå hele tida forsto viktigheten av å mobilisere kvinnene, og selv om de i hovedsak støttet kvinnene i de aksjonene de satte i gang, så var det hele tida tendenser innfor partiet til å se på Kvinneforbundet som en konkurrent. De lokale kvinneforeningene som var stiftet innfor Arbeiderpartiet før Kvinneforbundet ble landsomfattende i 1909, ble ikke oppmuntret til å slutte seg til Kvinneforbundet, og noen av dem nektet å gjøre det fordi »socialdemokratiske kvinder ikke behøver å skille seg fra mennene og danne sitt eget» (uttalelse fra Trondheim Arbeiderpartis kvinneforening i 1910).

Denne holdningen avspeiler seg også helt klart i Kvinneforbundets ledelse. De forsto ikke fullt ut kvinnenes særegne problemer og den doble undertrykking som rammer arbeiderklassens kvinner. Derfor var det hele tiden en tendens til stede til å se på Kvinneforbundet som en agitasjonsavdeling under Arbeiderpartiet. Dette viser at dersom de kommunistiske kvinnene skal ha et selvstendig og ledende grep om den særegne kvinnepolitikken, så må også partiet være ledene på det spørsmålet. Uselvstendighet og manglende politisk støtte fra partiet førte også til at ledelsen i kvinneforbundet manglet dristighet i den politiske virksomheten de drev. Arbeidet deres hadde helt fra første stund preg av sparsomhet i økonomi og politikk. Forsiktigheten ble satt foran kamp og mobilisering av breie kvinnemasser. Byråkratiet ble satt foran politikken.

De byråkratiske tendensene ble ikke svekket etterhvert. De fikk derimot utvikle seg fritt. Det førte til at kvinneforbundet som i starten var preget av initiativ og kampvilje på grunnplanet og i ledelsen, under partikampene etter verdenskrigen ble støttespillere for høyrekreftene i arbeiderbevegelsen. Da DNA sluttet seg til Komintern i 1920, fulgte nok Kvinneforbundet med partiet etter endel harde kamper. Men avskallingen til høyre var mye større i Kvinneforbundet enn innfor partiet. Og under den nye splittelsen i 1923, da Norges Kommunistiske Parti ble stiftet, var Kvinneforbundet, i sterk motsetning til Ungdomsforbundet, en konservativ kraft.

Innafor Kvinneforbundet utviklet de byråkratiske tendensene seg til motsigelser mellom ledelse og medlemsmasse. På forbundets landsmøte i 1918 kom det klart fram kritikk og misnøye med ledelsen. Ledelsen på sin side utviklet tendenser til moralisering både overfor egne medlemmer og overfor kvinnene i sin alminnelighet. Kvinnene var trege og forsto ikke sitt eget beste. Under dyrtidsaksjonene i 1917 var kritikken av alle de som *ikke* deltok mer framtrepende enn støtten til de mange kvinnene som var med. **Da kvinnene i Odda gikk til melkestreik i 1915, var beklagelsene over at så få gjorde slike ting mer dominerende i Kvinneforbundets avis enn støtten til de husmødre som slåss og seiret.**

Dette ser jeg på som et direkte uttrykk for at de byråkratiske tendensene hadde fjernet ledelsen fra medlemsmassen, og at ledelsen ikke var i stand til å korrigerer disse feilene ved igjen å sette hensynet til massene foran.

STERKE SIDER

På tross av store feil som førte til at Kvinneforbundet til slutt gikk med på å oppløse seg selv, var det allikevel hele tida sterke sider ved Arbeiderpartiets kvinnebevegelse som det er viktig å holde fast ved. For det første har viljen til å kjempe utfra lokale krav alltid vært til stede. De norske kvinnene er vant til å ta saken i sine egne hender og kjempe fram resultater. Forsåvidt går det en klar linje fra melkestreiken i Odda i 1915 til streiken i Brattvåg og aksjonen på Rikshospitalet i 1972. Videre har de alltid hatt en dyp solidaritet med andre vanskeligstilte grupper, som riktignok også har gitt seg utslag i at den humanitære sida ved kvinnekampen har blitt den framtrepende.

Den andre sterke sida ved den proletære kvinnebevegelsen Norge, var de sterke båndene og den sterke solidariteten til arbeiderklassens menn. I sak etter sak tok arbeiderkvinnene arbeiderklassens standpunkt og kjempet for *hele* klassens interesser, i sak etter sak har de vært klar over hvem som er arbeiderkvinnenes sikreste allierte i kampen for frigjøring. Det er ingen tradisjon blant norske kvinner å betrakte kvinnene som en egen klasse. Da de borgerlige kvinnene under første verdenskrig gikk inn for å stille egne kvinnelister og kumulere kvinnene på alle lister, var arbeiderkvinnenes svar klart:

Vi solidariserer oss ikke med borgerskapets kvinner selv om vi er av samme kjønn. Det tjener heller ikke vår sak å få en kvinne valgt f o r d i hun er kvinne. Vi støtter de som kan slåss for vår sak, om det er en kvinne eller mann. Kapitalistklassen er hovedfienden.

Denne utgaven av Røde Fane er delt i to filer for å lette nedlasting.

Se http://akp.no/ml-historie/pdf/rode_fane/1972/ for å finne del 2.